

НОВІТНІ АКЦЕНТИ В КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

канд. пед. наук, ст. наук. співр. Полонська Тамара Костянтинівна

*Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
Україна*

Упровадження компетентнісного підходу в шкільну іншомовну освіту передбачає спрямованість навчального процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, адекватних соціально-економічним умовам і необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.

У документах Нової української школи запропоновано сучасні дефініції понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «ключові компетентності». Зокрема, компетентнісний підхід визначено як «місток, який поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя». Компетентність трактується як «поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах», а ключові компетентності як «ті, які кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, вияву активної громадянської позиції, соціального залучення та працевлаштування, і які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань» [3, с. 10].

Отже, компетентність у навчанні можна розглядати як інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати набутий досвід для розв'язання різноманітних проблемних ситуацій.

Сутність компетентнісного підходу і проблеми формування ключових компетентностей аналізуються в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників (А.М. Аронов, Н.М. Бібік, В.А. Болотов, І.О. Зимня, В.В. Краєвський, Н.В. Кузьміна, О.І. Локшина, О.І. Ляшенко, О.В. Овчарук, О.В. Онопрієнко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, С.Е. Трубачева, А.В. Хуторський, В.Д. Шадриков, R. Barnett, M. Eraut, T. Hyland, R. Mendenhall, J. Raven, D. Shandler, J. Stephenson та ін.).

Різні аспекти компетентнісного підходу в процесі навчання іноземних мов учнів навчальних закладів загальної освіти стали предметом дослідження низки вітчизняних і зарубіжних учених (О.Б. Бігич, І.Л. Бім, Н.Ф. Бориско, М.Л. Н.Д. Гальскова, Л.Я. Зеня, І.О. Зимня, Л.В. Калініна, Р.П. Мільруд, С.Ю. Ніколаєва, Ю.І. Пассов, Т.К. Полонська, В.Г. Редько, Ch. Brumfit, D. Hymes, W. Littlewood, R. Mirabile, S. Parry, S. Savignon, L. Spencer & S. Spencer та ін.).

Значну роботу в цьому напрямі проведено науковими співробітниками відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України у процесі дослідження науково-дослідної роботи «Дидактичні та методичні засади компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі» протягом 2017–2019 років. Зокрема, ними підготовлено й опубліковано:

– «Концепцію компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи», у якій розкрито дидактичні та методичні аспекти організації навчання іноземних мов учнів 1–4 класів на засадах компетентнісного підходу; проілюстровано принципи добору навчального матеріалу до компетентнісно орієнтованого змісту навчання; розглянуто вікові особливості учнів молодшого шкільного віку та їх вплив на формування готовності до оволодіння змістом навчання, окресленим чинною навчальною програмою. Відповідно до розглянутих положень запропоновано модель компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи [5];

– методичні рекомендації «Організація компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі», які розкривають дидактичну і методичну сутність компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи; окреслюють зміст освітнього іншомовного комунікативного середовища як засобу ефективної організації навчального процесу та визначають чинники впливу на його впровадження; описують зміст і структуру іншомовної комунікативної компетентності, характеризують засоби її становлення та показники сформованості в учнів 1–4 класів [4];

– розділ «Дидактичне і методичне спрямування змісту компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи» у колективній монографії «Лінгводидактичні засади навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти» видруковано [2, с. 127–341].

Нова навчальна програма з іноземних мов [9], розроблена відповідно до Державного стандарту початкової освіти [1], ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів і передбачає оволодіння учнями протягом навчання в початковій школі низкою ключових компетентностей, які спрямовані на їхній особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток. Це, зокрема, такі компетентності: Спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами. Спілкування іноземними мовами. Математична компетентність. Основні компетентності у природничих науках і технологіях. Інформаційно-цифрова компетентність. Уміння вчитися впродовж життя. Ініціативність і підприємливість. Соціальна та громадянська компетентності. Обізнаність і самовираження у сфері культури. Екологічна грамотність і здорове життя.

Отже, компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов можна визначити як навчання, спрямоване на комплексне оволодіння учнями ключовими компетентностями, котрі забезпечують їхню підготовку до комунікації з урахуванням різних ситуацій спілкування. Таке навчання передбачає зміщення акценту з нагромадження знань, навичок і вмінь на формування й розвиток в учнів здатності застосовувати освоєний ними досвід у конкретних життєвих ситуаціях.

Відповідно, метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти.

Основну мету навчання іноземної мови в початковій школі можна конкретизувати за допомогою таких цілей: 1) формування вміння спілкуватися іноземною мовою на елементарному рівні з урахуванням мовленнєвих можливостей і потреб учнів в усній і письмовій формах; 2) залучення учнів до нового соціального досвіду з використанням іноземної мови: знайомство із зарубіжними однолітками, із дитячим фольклором і доступними зразками художньої літератури країни, мова якої вивчається; виховання доброзичливого ставлення до представників інших народів і культур; 3) розвиток мовленнєвих, інтелектуальних і пізнавальних здібностей учнів та їхніх загальнонавчальних умінь; розвиток мотивації до подальшого оволодіння іноземною мовою; 4) виховання і всебічний розвиток учнів засобами іноземної мови.

Ефективність компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 1–4 класів значною мірою залежить від якісного складу мовного, мовленнєвого, ілюстративного та інформаційного матеріалу, який використовується в навчальному процесі. Ураховуючи сучасні тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти, а також методи, способи, форми і види навчальної діяльності, виникла необхідність у перегляді й уточненні принципів добору навчального матеріалу до змісту компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі, до пріоритетних яких нами віднесено: 1) принцип прагматичності та соціальної ефективності; 2) принцип комунікативної цінності навчального матеріалу; 3) принцип тематичної організації навчання іншомовного спілкування; 4) принцип науковості; 5) принцип урахування навчального досвіду і міжпредметних зв'язків; 6) принцип автентичності; 7) принцип оптимальності (достатності) і доступності; 8) принцип концентричного вивчення тем для спілкування; 9) принцип мінімізації змісту навчання; 10) принцип частотності; 11) принцип типовості та варіативності мовного й мовленнєвого матеріалу; 12) принцип диференційованого навчання; 13) принцип взаємопов'язаного навчання іноземної мови та культури; 14) принцип освітньої та розвивальної цінності навчального матеріалу [5, с. 28–31].

У чинній навчальній програмі з іноземних мов, окрім ключових компетентностей, передбачено формування в учнів кожного класу певного рівня іншомовної комунікативної компетентності, яка є предметною, і включає такі складники: мовленнєвий, лінгвістичний (мовний), соціолінгвістичний.

Мовленнєва компетентність спрямована на розвиток мовленнєвих умінь у чотирьох видах діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Це володіння способами формування і формулювання думок за допомогою іноземної мови, а також здатність практично використовувати мову в процесі спілкування у визначених мовленнєвих ситуаціях. Метою цієї компетентності є навчити користуватися мовою, а не просто повідомляти знання про неї. При комунікативному навчанні всі вправи і завдання мають бути за характером мовленнєвими, тобто вправами у спілкуванні.

Лінгвістична (мовна) компетентність має на меті розвиток нових мовних засобів (фонетичних, орфографічних, лексичних і граматичних) згідно з темами, сферами та ситуаціями спілкування; оволодіння учнями мовним матеріалом із метою використання його в усному і писемному мовленні.

Соціолінгвістична компетентність стосується соціокультурних умов користування мовою – правил і норм поведінки, прийнятих у різних культурах. Вона складається із країнознавчої (передбачає наявність знань про побут і культуру носіїв іноземної мови) і лінгвокраїнознавчої (володіння засобами вербальної й невербальної поведінки носіїв іноземної мови). Ця компетентність також передбачає формування вмінь представляти свою країну та її культуру в умовах іншомовного міжкультурного спілкування.

У зазначеному нормативному документі відсутня загальнонавчальна компетентність, оскільки вважається, що всі ключові компетентності сприятимуть оволодінню учнями стратегіями мовленнєвої діяльності, спрямованої на виконання різноманітних навчальних завдань і розв'язання життєвих проблем.

Чинна навчальна програма, на відміну від попередньої, передбачає досягнення учнями молодшого шкільного віку загальних і конкретних очікуваних результатів навчання (компетентностей), визначених Державним стандартом початкової освіти. Ці результати представлено описом складників ключових і предметних компетентностей, якими має володіти випускник закладів середньої освіти III ступеня, та окреслюють кінцевий результат для побудови освітньої траєкторії учнів загальної середньої освіти.

Отже, компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів 1-4 класів, яке є максимально наближеним до реальних умов іншомовного середовища, спрямоване на формування та розвиток предметних і ключових компетентностей школярів, удосконалення їхнього іншомовного комунікативного досвіду та формування компетентної особистості, котра змогла б жити і творити в сучасному швидкозмінному соціумі. Розглянуті цілі, завдання і принципи є концептуальними орієнтирами для побудови змісту навчання іноземних мов у початковій школі на засадах компетентісного підходу.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
2. Лінгводидактичні засади навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти : монографія / відп. за вип. М.М. Сідун, Т. К. Полонська. Мукачево, 2018. 342 с.
3. Нова українська школа: основи стандарту освіти / ред. кол. : Лілія Гриневич, Віктор Бриндза, Ніна Дементієвська, Роман Шиян (координатор проекту) та ін. Львів, 2016. 64 с.
4. Редько В. Г. Організація компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : метод. рек. Київ, 2019. 34 с.
5. Редько В. Г., Полонська Т. К., Пасічник О. С., Басай Н. П. Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи / за наук. ред. В. Г. Редька. Київ, 2018. 36 с. \
6. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти : Іншомовна гагуль. Іноземна мова (розроблена під керівництвом О.Я. Савченко) : наказ МОН України від 21.03.2018 № 268. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>